

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

דברי האחרונים בב' גררי ההדלקה

במתני' (שבת כד:) אמר רבי ישמעאל דאין מדליקין בעיטרן מפני כבוד השבת, ובגמ' (בדף כה:) אמר רבא הטעם: "מתוך שריחו רע גזירה שמא יניחנה ויצא", והקשה לו אביי מה אכפ"ל דיצא, והשיב לו: "שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה". ובפשטות משמע דנחלקו ביסוד דין ההדלקה, דאביי סבר שהיא רשות^א, ורבא סבר שהיא חובה, וכ"כ תוס' הרא"ש^ב.

אמנם, בתוס' (שם כה: ד"ה הדלקת) פי' דמ"ש "חובה" לא קאי על עיקר מצות הדלקת נר, דפשיטא דחובה הוא, כדכתיב במשנה על ג' עבירות וכו', אלא חובה היינו להדליק במקום סעודה, "דחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג". וכ"כ רש"י (ד"ה חובה): "שאינן סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא" [וציין לגמ' ביומא (עד:), דאין הנאה מסעודה בחשיכה, שכיון שאינו רואה את המאכל בעיניו הוא אינו שבע^ג, וברי"ץ גיאות (הל' קידוש עמ' יד) כתב: "דטפי מייטבא דעתיה לסעוד ולהתענג"].

א). והכונה בביטוי "רשות" שאין זו מצוה מיוחדת, אלא הוי ככל שאר ההכנות לשבת שרשאי למנוע עצמו מהם (קהילות יעקב סי' כ').

ב). וצ"ע לפ"ז מ"ט נאמר ע"ז דנשים מתות בשעת לידתן שאינן זהירות בהדלקת הנר, והרי אינו חובה עליהם. ועי' בפנ"י שכתב דאפשר לפרש שהן מתות מפני שהן אינן זהירות להדליק בזמנו אלא מאחרות ומדליקות (סמוך לשבת) וכ"כ הרש"ש, דהד"נ דומיא דנדה וחלה, שהן דאורייתא. והפנ"י פי' באופ"א, שהן אינן זהירות להדר אחר שמנים ופתילות יפות ובאים לידי מכשול. ובח"ס פי' דאביי הוה ס"ל דהדלקת נר שבת הוה מצוה, כמו כמה מצות שאין אנו מחוייבים לחזור אחריהם, ומ"מ בעידן ריתחא מענישים אעשה.

ג). וכן כתיב במדרש "זכרנו את הדגה..." - מכאן שמדליקין נר שבת, ופי' החיד"א (דבש לפי, מ"ג) בשם מהר"ר אד"א, דקשיא ליה לבעל המאמר מאי קאמר זכרנו את הדגה והלא יכלו לחשוב שרוצים טעם כזה במן והיו טועמים כן, אלא מוכרח דמראית עין עיקר, ומזה נלמד שצריך להדליק נרות שבת שישבע עינו בראותו מאכלי השבת.

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רט

ובאחרונים (קה"י סי' כ', בית הלוי סי' י"א) למדו מדברי התוס' דאיכא ב' גדרים בהדלקת הנר, ראשית עצם החובה להדליק נר בשבת, משום כבוד שבת שיהיה נר דלוק בביתו (כדרך שמדליקין בביהכ"נ נר של כבוד^(ד)), ועוד איכא חובה שיהיה נר במקום סעודתו, מחמת עונג שבת שיאכל במקום אורה.

וכן מדויק בדברי הרמב"ם שכתב דין הדלקת נרות בב' מקומות: א. בהלכות שבת פ"ה ה"א, שם כתב: "הדלקת נר בשבת אינה רשות וכו' ולא מצוה וכו' אלא חובה, ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת וכו' שזה בכלל עונג שבת". ב. בפרק ל' ה"ה, שבו כתב הרמב"ם את כל הדינים שהם משום כבוד שבת, שם כתב: "ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת".

ועיין בס' תוספת שבת (סי' רס"ג סק"א, הובא בקצרה בפמ"ג סי' רס"ד מש"ז סק"א) שעמד על דברי הרמב"ם, דמבואר מיניה דבהדלקת נר שבת איכא תרי דיני, גם משום כבוד וגם משום עונג [ונ"מ שגם ביו"ט צריך להאי טעמא להדליק מבעו"י, אע"פ שמותר להדליק נר ביו"ט (וכמו שאכן כתב בן הפרישה בשם אמו), דגם ביו"ט איכא מצוה זו לכבדו בהדלקה קודם כניסתו, לכבודו].

אמנם נראה דהתוס' והרמב"ם חלוקים בטעמיהם. דבתוס' נראה דעיקר התקנה היתה משום כבוד שבת, ולכן כתבו (שם ד"ה חובה) דאם הנר היה דלוק מכבר צריך לכבותו ולהדליקו שוב לכבוד שבת (כדאמרי' בגמ' 'ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר'), והוי כתוספת טעם שיש לברך על הנר, דהמצוה היא במעשה ההדלקה לכבוד שבת, דאם הוא רק משום עונג שבת אין שייך להצריך מעשה נר במיוחד לשבת [כמש"כ הגר"א שכבוד הוא בע"ש ועונג הוא בשבת, ואם הטעם הוא משום עונג גדרו הוא 'הכשר מצוה', ואם הנר דלוק הרי נכשר מאליו, אבל אם הטעם הוא משום כבוד הוא גוף המצוה, כמש"כ תוס' בשבת קלא:].

אמנם להרמב"ם הסדר הוא להיפך, דעיקר התקנה להדליק בא משום עונג שבת, שהוא הטעם העיקרי, והברכה מגיעה משום הטעם הזה. וכמש"כ במאירי: "הדלקת נר שבת חובה מד"ס, שהיא ראש לכל עונג, שאין עונג בלא אורה...

(ד). ובפשטות אף דאין בו שום תועלת אורה הוי כבוד שבת, וסעד לדבר מדברי המהרי"ל, שהובאו במג"א (סי' רס"ג ס"ק ט"ו), שאפשר לצאת יד"ח בהדלקה בביהכ"נ, ומשמע דחד עניינא להם.

ומאחר שכן מברכים עליה...". ואלא דבהדלקת הנר יש באופן כללי קיום של כבוד שבת, כמו מיטה מוצעת ושולחן ערוך.

עונג הוא סיבת החיוב וכבוד הוא גדר המעשה

אכן, יש לעיין בגדר זה בדעת התוס', דכגמ' לא נזכר כלל ב' חיובים בהדלקת הנר, ורק כאן אמרו "הדלקת נר חובה", ואיך יתכן שאת עיקר החיוב לא אמרו (ורק סמכו על המשמעות מהמשנה דנשים מתות), ואת הדין הנוסף של עונג (שהוא דין בסעודה ולא בהדלקה) אותו כתבו. ועוד קשה שבגמ' הלשון היא 'הדלקת נר בשבת חובה', ולפי הנ"ל הול"ל 'סעודת שבת חובה במקום נר' וכדו', שהרי אין זה מעיקר החיוב דנר שבת.

ולכן נראה דיש לאחד ולצרף את ב' הגדרים, שבאמת אין כאן ב' חיובים נפרדים שמתקבצים ובאים לנר אחד, אלא דרבא סבר דעיקר החיוב הוא מה שנעשה עונג במקום הסעודה מחמת הנר.

ויותר מזה נראה, שבאמת חיוב הברכה על הנר אינו מגיע מחמת דין 'כבוד' (כמו שביארנו לעיל), אלא מחמת דין 'עונג'. וכמו שנתבאר, שעיקר התקנה הוא מצד העונג, אלא דאי משום הא אי אפשר היה לתקן ברכה, וככל שאר ההכנות לשבת, שלא נתקן עליהן ברכה, אלא שאחר שהטילו רבנן חובה שאותו נר שנועד לעונג שבת ידליקהו כל אחד, ומעשה זה הוא מעשה 'כבוד שבת', שמכבד את השבת בזה שמכין לה את העונג, מצד זה תיקנו ברכה.

הידור מצוה במצות הדלקה

והנה לשון הרמב"ם (ה, א) "...ואחד אנשים ואחד נשים חייבים שיהיה בבתיהם נר דלוק בשבת", ומבואר שעיקר המצוה הוא במה שדלוק הנר בביתו, ולפ"ז לא יהיה הידור להדליק בעצמו.

אמנם כבר נתבאר לעיל שמצות ההדלקה נקבעה חובה מצד עצמה, הגם שעיקר המצוה הוא בתוצאה שיהיה נר דלוק, אמנם קבעו מצוה על המעשה שמביא את

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים ריא

התוצאה של האור. וממילא פשיטא דגם בזה נאמר 'מצוה בו יותר מבשלוחו', שכ"א צריך לחזור לקיים המצוה בעצמו.

ועי' בראבי"ה (סי' קצ"ט) שדימה נר שבת לנר חנוכה בכמה ענינים, כגון לברך עליו, ושאין מדליקין מנר לנר, ושצריך נר נוסף להיכר (ויתבאר לקמן), ושאכסנאי משתתף בפריטי, וע"ז כתב דימוי נוסף: "שאם ב' בעלי בתים דרים ביחד, דמי להא דתניא והמהדרין נר לכל אחד ואחד", והיינו דאף שחובת בית התקיימה כבר ע"י הראשון, מ"מ יש הידור לכאו"א לחזור בעצמו על המצוה. ויובן היטב לפי הסברא שנתבארה לעיל, דהדלקת הנר הוא גדר כבוד שמכין את העונג, והרי במצות כבוד שבת נאמר ביותר שהוא מצוה.

חובת ההדלקה על האשה

והנה כתב הטור, שאחד אנשים ואחד הנשים מוזהרין בו, ואח"כ כתב: "והנשים מוזהרות בו יותר, כדאיתא במדרש מפני שכבתה נרו של עולם פירוש גרמה מיתה לאדם הראשון", והרמב"ם ז"ל נתן טעם לדבר מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית. וביאר הב"ח, דאתא למימר דאף שהיה ראוי שידליק האיש, שהרי מצוה בו יותר מבשלוחו, מ"מ כיון דהנשים מוזהרות בו יותר תדליק היא ותברך ולא הוא.

ואין זה סתירה לדברי הראבי"ה שיש הידור לכאו"א, שהוא מדבר באופן שאחד אינו פוטר את החובת גברא של השני, ולכן אף שיצא ידי חובת בית יש לו להדר לקיים חובת גברא דידיה, אבל בבני בית אחד תקנו חז"ל שהאשה תדליק בשליחות כולם.

וכן האריך הגר"ז (בקו"א ה'): "דזה פשוט דבני ביתו אינם צריכים נר לכל אחד ואחד, דאפילו בנר חנוכה אמרו איש וביתו, והמהדרין שם היינו משום פרסומי

ה). ובוהר בראשית דף מ"ח: "ואתתא בעיא בחדוה דלבא ורעותא לאדלקא בוצינא דשבת, דהא יקרא עלאה היא לה וזכו רב לגרמה למזכי לבנין קדישין דיהוי בוצינא דעלמא באורייתא ויסגון שלמא בארעא ויהיבת לבעלה אורכא דחיין בגין כך בעיא לאודהרא ביה" עכ"ל. ופירושו (עפ"י ע"ת) שכבוד גדול ופיוס הוא לה שדוקא היא שכבתה נרו של עולם חוזרת ומדליקה ולא עוד אלא שעוונה נעשה לה זכות שע"כ היא זוכה לבנים שהם נר ישראל. ולא עוד, אלא שדוקא היא יחבת לבעלה אורכא דחיין ההיפוך ממה שגרמה.

האוצר ♦ גיליון י"ד

ריב בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

ניסא, ובנר שבת לא אשכחן הידור זה בגמרא, ועוד, שאם היה חיוב בדבר היאך נפטר הבעל בהדלקת אשתו, הלא היא צריכה נר בפני עצמה".
וחידוש דין מצאנו בזה בא"א, שכתב דאולי טעם מצוה לומר הדליקו הנר לקבלת שבת קודש כדי שיהיה בשליחותו למצוה.

קיום המצוה ע"י האיש

ובב"ח שם סיים, דאם ירצה האיש יקיים המצוה במה שידליק נר בביהכ"נ^ו, והשועה"ר הוסיף שיוכל לקיים המצוה בהדלקת הנר שבשאר החדרים.

וכ"כ המ"ב (בסקי"א, מהמג"א והפמ"ג) דאפילו אם ירצה הבעל להדליק בעצמו האשה קודמת, אם לא שיש הרבה נרות יכול הוא ג"כ להדליק (ולשון הפמ"ג: "... שיש לו הרבה נרות, יכולין כל אחד לקיים המצוה"). ובסקי"ב הביא מהכתבים דטוב שהאיש יתקן הנרות^ז.

ולכאו' יש לזה גם מקור בגמ': "ר"ה מדליק בשרגי", ושם בדף כג: "חזא דהווי רגילי בשרגי טובא", ופי תוס' "האיש והאשה" (ע"ש בתוס' שמחמת שהיו רגילים שניהם לכן זכו לב' בני רבבי).

אמנם מ"מ נראה שאין ההידורים שווים, כמדויק בלשון המ"ב, שבסקי"א כתב 'יכול להדליק', ובסקי"ב כתב 'טוב שיתקן', משמע דהוא ראוי לכ"א לעשות כן.

ומ"מ בזמננו יוכל לצאת ידי חובת הידור זה על ידי שידליק את אור החשמל בכוונה לכבוד שבת, בחדר האוכל ובשאר החדרים שמשתמשים בהם בשבת [אך לדעת הגריש"א מכיון שעיקר המצוה מתקיים באור החשמל, וכמשי"ת בס"י הבא, לכן יש ליתן לאשה להדליק גם אותו].

ו). ואולי יש מכאן סמך לענין של 'מי שנותנים נר למאור', שנתבאר בב"ח שגם בביהכ"נ הוא בחינת נר של שבת.

ז). ובאורחות רבינו (ח"ג עמ' רכ"ח) שהחזו"א זצ"ל היה מכין ומתקן את פתיליית הנפט לאור הבית.

דעת הרמב"ם בהידור ההדלקה

והנה ברמב"ם ג"כ נתבאר דיש הידור להדליק בעצמו, כמש"כ: "...חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו, חכמים הראשונים מהם מי שהיה מפצל העצים וכו' או מדליק נרות", ומבואר שהוא חלק מהמצות שראוי להיעשות בו יותר מבשלוחו.

איברא דמהתם גופיה יש לצדד דאין זה שייך למצות הדלקת נרות, שהרי לא כתבו הרמב"ם אלא עם שאר ההכנות לשבת, כגדילת פתילות והכנת העצים וכו', וכל אלו בודאי אינם בדרגת חיוב כמו הדלקת הנרות, אלא דבחרו בהם אותם חכמים להדר ולעשות בעצמם, וא"כ דומיא דהכי הדלקת הנרות אינה מצוה להכינה יותר מהכנות אחרות, ואם טורח בהכנות אחרות אינו מחויב לטרוח גם בנרות.

ומסתבר דמש"כ הרמב"ם על מנהג החכמים להכין הנרות, קאי על מש"כ בהלכה הקודמת "ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן", שהוא גדר נוסף בנרות מצד הכבוד שיש בהם גם בלי העונג.

ברכה כשמדליק בעצמו

והנה בביה"ל (ס"ו ד"ה בחורים) כתב בתו"ד: "...אם הוא בביתו אצל אשתו והיא מברכת במקום אחד הוי כאלו הוא היה המברך, וממילא נפטרו כל החדרים שהוא מדליק בהברכה, וכמו לענין בדיקת חמץ דמברך במקום אחד ועל סמך זה הוא בודק כל החדרים".

והיה מקום לומר דמהא שדימה לבדיקת חמץ, צריך גם כאן לשמוע הברכה, כמו שפסק התם בשו"ע (תלב ב'): "...ואם בעל הבית רוצה, יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו על סמך ברכה שבירך בע"ה", וביאר המ"ב הטעם כדי שיצאו בברכתו ויענו אמן על ברכתו, והוסיף דאם לא שמעו ברכתו לכתחלה אין לשלחם לבדוק.

אמנם יש להוכיח לא כן, מהמשך הביה"ל שכתב: "...משא"כ אם הוא איננו בביתו ויש לו חדר מיוחד לעצמו איך יפטר בהברכה שברכה שם אשתו במקום

ריד   בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

אחר", ומוכח שרק משום שהוא במקום אחר לא יכול להפטר בברכתה, אבל אם הוא באותו בית גם אם לא שמע הברכה נפטר בה.

והחילוק בזה פשוט, שדוקא במי שאינו מחוייב במצוה, אם רוצה לקיימה צריך לשמוע הברכה, אבל במצוה כזו שכך מצותה שאחד מקיים ופוטר את כולם, פשוט שגם בברכה שמברך מוציא בזה את כולם יד"ח, ואף שאינם שומעים.

ובאמת יש סברא לומר שאין לבעל לשמוע את ברכתה, כמש"כ בשו"ת באר משה, שיש לחוש שאם ישמע את ברכתה יהא נראה כרוצה לקבל שבת יחד עמה בברכתה (דכל מה שאינה גוררת את בני הבית הוא בסתמא, אבל בכה"ג מי יימר דלא נגרר).

אם יוכל לברך בעצמו

וראיתי בבן איש חי (בשו"ת סי' ת"ל ור"פ) שכתב בפשיטות דאם הבעל מדליק בחדר אחר שפיר יש לברך, ואינו דומה לבדיקת חמץ שאחד מברך וכולם שומעים, דהתם חיוב של הבדיקה הוא רק על בעה"ב ובני ביתו הם באים לסייעו בבדיקת כמה חדרים, ולכן הם צריכים לשמוע הברכה ממנו, אבל הכא החיוב של הדלקת הנר הוא מוטל על האיש כמו שמוטל על האשה, ורק היא יש לה דין קדימה היכא דליכא אלא מקום אחד, על כן אם יש ב' מקומות שגם האיש יוכל לקיים המצוה בעצמו למה יוכרח להיות טפל לאשתו לצאת בברכה שלה יברך הוא על מצותו. ואין זה מרבה בברכות דגופים מוחלקים הם, עכת"ד.

אמנם בשו"ת שבה"ל (א' נ"א, וג' כ"ד) הקשה ע"ז, דהא קי"ל דאין חיוב ברכה אלא בהצטרף חיוב גברא ושלום בית, והכא הלא עיקר חיוב גברא דמצות הדלקה כבר יצאו בהאי ביתא ע"י הדלקתה, ולא נשאר בהאי חדר אלא כדי שלא יכשל, וע"ז לא שייך ברכה. ובפרט דעיקר חיוב זה להדליק גם בשאר חדרים אינו מוזכר לא בטור סי' רס"ג ולא בשו"ע, וגם בנו"כ שהביאוהו משמע קצת דהוא דרך הידור ודקדוק ולא חובה. וע"כ סיים דהוא קרוב לחשש ברכה לבטלה.

ועי בגר"ז (בקו"א ה') שדן באופן שמדליק בחדר אחרי הדלקת אשתו, כשלא שמע הברכה ממנה, ותלה נידון זה בשאלה הכללית כשאדם בירך על מצוה ונתן

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רטו

לאחר לגומרה האם השליח צריך לברך על המשך המצוה, דהסכמת כל האחרונים גבי בדיקת חמץ שאינו מברך על המשך המצוה. אמנם בדברי הרא"ש לבד הגר"ז דשליח צריך לברך על המשך המצוה, ודלא ככל האחרו' הנ"ל.

וסיים הגר"ז דלהכי אין למחות ולבטל המנהג שנהגו בהדלקת הנרות לברך בחדר אחר כיון שיש להם על מה שיסמוכו, ומבו' שכתב כן רק להצדיק המנהג, אבל היכא דאין מנהג כזה גם לדבריו יש לנהוג כפסק כל האחרונים שלא לברך, כיון שברכת בעה"ב פטרה את כל המצוה.

תוספת אורה במקום אכילה ובשאר מקומות

ומהדברים האמורים יבואר דבר תמוה בפוסקים בעניין תוספת אורה, שהנה קי"ל דמברכין על תוספת אורה, כמו שנתבאר בשו"ע סי' רס"ג ס"ח, לעניין כמה בע"ב שאוכלים במקום א', די"א שכל אחד מברך על מנורה שלו, וכתב הרמ"א דכן נוהגין. ובמג"א (ס"ק ט"ו) פי' עפ"י מהרי"ל שהטעם דמברכין הוא "דכל מה דמתוסף אורה יש בה שלום בית ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זוויות וזוויות".

אמנם לגבי שאר חדרים נתבאר במג"א סקכ"א דאין לברך על תוספת אורה, וכמש"כ הפמ"ג דאפי' כשיש שם אור הירח אין לברך, דכבר אין חשש שיכשלו באפילה, ומה שנהנין מתוספת האורה אינו שייך לתקנה. ואע"ג שקי"ל דאפשר לברך גם על נר שבשאר החדרים, שהוא משום שלום בית, וכדפירש"י (כג: ד"ה שלום בית): "שבני ביתו מצטערין לישב בחשך" וכן להלן (כה). "שהולך ונכשל והולך באפילה"^ח, וכפי שכתב המג"א בב' מקומות^ט.

ח. ומשמע מזה דעניין 'שלום בית' שבנר שבת, בפשטות אינו מדובר דווקא על אשתו. אמנם, במאירי הביא בשם יש מפרשים שהשלום בית היינו מצד אשתו שהמצוה מסורה לה, וכן ברמב"ם מוכח דקאי על שלום בין איש לאשתו, שהרי הוסיף שנוי ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, ומשמע דפירש דמתוך דיש חושך ואפילה אתי לאנצויי ביניהם.

ט. א. על דברי השו"ע בס"ו, דבחורים שחוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו, כתב המג"א בסקי"ג דסבירא לן דמברכין ביום הכיפורים דחשבי' שלום בית אפי' בלא אכילה. ב. עמש"כ הרמ"א בס"י, דעיקר הדלקה תלויה בנרות שמדליקין על השלחן ולא בשאר הנרות שבבית, כתב המג"א בסקכ"א דמ"מ מברכין עליהם, ואפי' מדליק בחדרים שאין משתמשין בהם לצורך אכילה, דלא גרע מיוה"כ.

האוצר ♦ גיליון י"ד

רטז בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

ויל"ע בזה ממה שנתבאר במג"א בב' מקומות דמקום הכנת הסעודה חשוב מקום אכילה⁽¹⁾, והדבר צריך ביאור, דהרי הטעם להצריך מקום אכילה דווקא נתבאר ברש"י הנ"ל, שהוא משום הנאת האכילה שעיי"ז נעשה סעודה חשובה, ומה סברא יש להוסיף דגם מקום הכנת האכילה יש בו עניין חשיבות בתוספת אורה?

אבל לפי הגדר המבואר אתי שפיר, שבאמת אם היה תקנת הנר רק משום עונג, א"כ לא היה שייך לברך על תוספת אורה אלא רק כשמוסיף בעיקר העונג ובחשיבותו, אבל כיון שגדר התקנה נאמר בצורה של 'כבוד שבת', א"כ כל שעוסק ומכין את עניני העונג ומוסיף בהם שמחה והנאה, יש בזה קיום של התקנה, ושונה בזה משאר החדרים, שאין לגביהם שייכות לעונג השבת, רק שלום בית בכללות שלא ייפול.

ומ"מ צריך לומר שהוא מוסיף באור באופן שיוכל ליהנות בסעודה מדברים נוספים, כגון שיוכל להביא עוד דברים שלא היה מוצא מקודם וכדו', שבזה הוי תועלת לעיקר האכילה. וכעיי"ז כתב בשבות יצחק, דהסברא שנתבארה להחשיב מקום הכנת הסעודה כמקום הסעודה, אינה אלא לגבי 'תוספת' אמיתית שמביאה תועלת לאכילה.

ואמנם לשון המהרי"ל "...לצורך אכילה להכין כליהם וכלי סעודה", ורואים כאן שלא רק דבר שיוסיף 'עונג' בסעודה, אלא גם דבר שיוסיף 'כבוד' לסעודה, כגון כלים יותר מכובדים, אם מכח הנר הוא נוסף לסעודה, נמצא שהנר קיים את מטרתו 'לכבד את העונג שבת'.

---

(1). א. בסק"ג, שכתב דגם להסוברים דבעי' מקום אכילה, מ"מ הבחורים הדרים חוץ לביתם חשוב החדר מקום אכילה "דמשתמשין שם לצורך אכילה להכין כליהם וכלי סעודה", וכן מבו' במה שהביא מהמהרי"ל (בסקט"ו) שדן במנהג שהיה בזמנם כשהיה ליל טבילה והיו כבר במקווה, שהיו מדליקין נרות שלהם בבית הכנסת, אף על גב שהאשה אינה אוכלת אצל הנרות. וכתב מתחילה ראייה דאין לחשוש, שהרי מברכים ביום הכיפורים, אף שאסור אז באכילה, ועוד ראייה ממאי דפסקי' כשמדליקין בבית ואוכלים בחצר דאפילו הכי מברכים. ושוב הקשה דמ"מ בבית הכנסת גרע, דהא גם מבלי נרות האשה כבר דולקים נרות בבית הכנסת, משא"כ ביוה"כ ובאוכלין בחצר, שאין נרות אחרים במקום זה, וכנגד זה תירץ "ה"נ אפשר דעבדי מידי בבה"כ דנהנה בו בלילה לצורך אכילה", וסיים "...ומיהו בעיר שבה"כ של נשים הוי מרתיפו של השמש שמא חשיב לצורך סעודה למשוך יין בלילה". וכן מבואר במ"ב סקמ"א שכתב דאם בבית שהדליק היה קצת חושך ומשתמש שם שום דבר לאור הנרות לצורך סעודה ליכא איסורא, ונראה שהצריך לסעודה משום זה שיש רק קצת חושך ולכן תשמיש אחר לא מועיל, ורק לצורך סעודה מהני כנ"ל. אמנם ע"ש בשעה"צ שציין דהפוסקים סתמו בזה.

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים ריז

ובאמת סתימת הדברים לא משמע כהשבו", שהיה לפוסקים להדגיש דבר זה שתלוי בזה שיועיל להביא דברים אחרים וכו', ומשמע דמכיון שגדר ההדלקה במקום האכילה הוא ג"כ משום כבוד, כמו שביארנו שמכבד את העונג שיהיה בצורה חשובה, לכן גם מקום הכנת האכילה שהוא משתייך לעונג, גם יש כבוד שבת כשמכבדים אותו בנרות שיהיה אפשר להכין כראוי, אף שבפועל אינו מוסיף.

חילוק אם נתקיים הדלקה במקום זה

ובאמת יש בזה חילוק יסודי, לפי מה שהקשו בדעת השו"ע, שלגבי האוכלים בחצר סמך על תוספת אורה שיכולים לברך, ואילו לגבי כמה בעה"ב האוכלים במקום אחד כתב השו"ע דיש לחשוש לספק ברכות ולא לברך.

ומוכרח מזה (וכ"כ השבו"י בשם הגריש"א) דיש חילוק בזה אם נתקיים כבר הדלקת נר במקום זה, דאם עדיין לא הודלק נר לכבוד שבת במקום הסעודה, בכה"ג יש מצות הדלקה לכו"ע גם כשיש אור אחר, ורק כשכבר הודלק נר לכבוד שבת איכא פלוגתא אם השני מברך על ריבוי אורה.

והנה היה מקום לדייק מזה דמשום חיוב הגברא לבד אפשר לברך, וא"כ אין לנו לחוש כלל בזמנינו אם יש תוספת אורה או לא. אבל זה ודאי אינו, שהרי בפוסקים הוצרכו לומר גם בנר העיקרי שיש בו הנאה ושמחה בשעת הסעודה, וא"כ מוכרח מזה שראשית צריך שיהיה בו שם 'נר של שבת' ע"י שמוסיף אורה, ואחרי זאת לא היה מברך רק על תוספת אורה אילולי שיש חיוב על הגברא. וכאשר מתקיים בו התוספת אורה, אם יש כמה מדליקים זהו הנידון בשו"ע ס"ח.

ונמצא שלדעת השו"ע אפשר לברך על תוספת אורה רק בנר העיקרי, ואילו לדעת הרמ"א גם בכמה מדליקים אפשר לברך, ומ"מ עדיין צריך לדון אם יש תוספת.

תוספת אורה כשיש חשמל

וא"כ יש לדון על תוספת אורה כיום, האם שייך להוסיף אור במקום המואר באור החשמל.

האוצר ♦ גיליון י"ד

ריח בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

שהנה כתב המג"א (סק"מ) על האוכלים בקיץ וגומרים הסעודה קודם חשיכה, דאף שאין דולק עד הלילה סגי ולא הוי ברכה לבטלה, ובמ"ב ביאר "שאף שעדיין יום יש לו הנאה ושמחה בשעת אכילה מן הנרות", והנה שם מיירי ביום גמור, ואעפ"כ פשיטא ליה דיכול לברך.

אמנם שבאור הפלורוסנטים המצוי פעמים רבות אין כלל תוספת הנאה ע"י הנרות, שאין מורגש אורם כלל ואם מוסיפים כבוד זהו רק מחמת עצם מציאותם, ולא שמוסיפים 'שמחה והנאת אורה בכל זווית וזווית'.

וכן בערוה"ש מבואר דאף אי נימא דמועיל אף באור היום מטעם כבוד ושמחה, זהו רק כשהחשיך היום מעט ואינו לילה גמור, ובוה אע"פ שבלא"ה יש אור ולא יכשל, מ"מ הנרות גורמים ריבוי אור ושמחה יתירה, אבל ביום גמור או כשיש תאורת חשמל דאינו פועל כלל לתוספת אורה וריבוי אור, י"ל דלכ"ע לא מהני, דלכ"ע בעי' שיהנה עכ"פ מן האורה.

ואף שנתבאר בהל' בדיקת חמץ דאור היום אינו מגיע לזוויות ולחורין, זולת אכסדרה שאורה רב ומגיע לכל הפינות, ולכן גם כשבודק ביום צריך לבדוק לאור הנר, וש"מ דיש תוספת באור הנר גם במקום יממא, מ"מ אור פלורוסנטים בדר"כ מגיע לכל פינה ופינה, ולא שייך למצוא מקום שחסר אורה ונשלם ע"י הנר.

ועי' באג"מ (ח"ה סי' כ' אות ל') שדן בזה איך שייך לומר דעדיין יש תקנה של הדלקת הנר אף כשיש אור החשמל, ומתחילה כתב דשייך ביה הסברא דכל תקנה שנתקנה מחמת טעם מסוים כל שלא בטל לגמרי עדיין שייכת התקנה, וה"נ כיון שעכ"פ איכא מציאות שנכבה אור החשמל, ע"כ עדיין יש לחייב שידליקו נרות כיוון שכבר חייבו חכמים, אבל דחה דסברא זו אינה מועילה ל"ט, ולכן כתב דצ"ל דהענין בהדלקה בשביל כבוד השבת נמי הוא צורך גדול לאדם ושייך לברך ע"ז. וחזר על דבריו בדברו"מ "ולמנהגינו שכל הנשים מדליקות ודאי הוא רק בשביל כבוד שבת, דהא מדליקין גם כשיש אורה גדולה בלא הנר שלהן" (אמנם יל"ע לפי הנתבאר לעיל דעל כבוד לבד לא תיקנו ברכה, רק מחמת העונג).

וראיתי בחוט שני שכתב דאם מונחים על השולחן או בסמוך לו, שבזה יש השפעה ותוספת מאורם לאוכלים, בזה שפיר אפשר לברך עליהם, אבל אם מדליקים במקום אחר צ"ע אם אפשר לברך עליהם כשיש הרבה תאורה במקום.

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים ריט

ומצוי בחדר אוכל של בית מלון וכדו', שמייחדים שולחן להדלקת כל הנשים, ויל"ע אי מהני, דבשלמא ליושבות סמוך ונראה לנרות הוי הדלקה במקום אכילה, אבל היושבות בקצה השני של האולם הוי הדלקה במקום אכילה של אחרים, ולא ברור דמהני [ובפרט אם כבר הדליקו היושבות בסמוך דבזה גם לגר"ז לא מהני. וכבר העיר בזה בשמירת שבת כהלכתה (ח"ב פמ"ה הערה מ"ד)].

אמנם בסעודות משפחתיות גדולות כגון סעודת שבע ברכות וכדומה י"א דכל האולם חשיב במקום אכילה של כולם יחד, וגם מי שיושב רחוק מהנרות חשיב כהדליק במקום סעודתו.

הדלקת החשמל עם הנרות

וכתב החוט שני שם עיצה לזה, וכן כתב הגריש"א ועוד פוסקים [וכן נוהגים רבים], להשאיר את אור החשמל מכובה בשעת הברכה, וכאשר האשה ניגשת להדליק הנרות תדליק היא את התאורה וההדלקה תהיה לכבוד שבת ומיד תדליק את הנרות לכבוד שבת ותברך על שניהם, כיון שיש צד שיוצאים יד חובה גם בהדלקת החשמל [אבל לא יועיל שתדליק החשמל קודם הנרות, שלפי החשש שאין תוספת אורה, א"כ בשעה שהדליק נרות שבת היה כבר אור, ולכן צריך להדליקם בשעה שיש חושך].

ואין לומר שיש בזה הפסק בין הברכה להדלקה, שהרי כל דבר שהוא מענין הברכה אין בו משום הפסק, ולכן הדלקת האור שנעשה בשביל הברכה, והוא עיקר קיום תקנת הדלקת הנרות, פשיטא שאין בו משום הפסק (וכן יתבאר לקמן דהקה"י הורה לזוגות להדליק בבית וללכת למקום האכילה ולהדליק ולברך שם, ומוכח דעתו שאין ההליכה הפסק).

אבל מה שיש להסתפק בזה, האם אין בכך איסור מצד קבלת שבת, וכמשי"ת:

שהנה בשו"ע בסעיף י' הביא מחלוקת הראשונים האם בהד"נ מקבלת האשה שבת או לא, ויש בזה כמה אפשרויות מתי היא קבלת שבת של ההד"נ, ונידונינו הוא לפי הצד שהקבלה היא בהדלקה עצמה, א"כ שמא בגמר הדלקת הנרות עצמם קיבלה שבת.

האוצר ♦ גיליון י"ד

רכ בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

בר"ן (דף י: מדה"ר) מבואר שההדלקה עצמה היא גורמת לקבלת שבת, כמש"כ "דרבנן הכי תקון, שתהא הדלקה מלאכה אחרונה, ושלא יעשה אחריה מלאכה כלל, והיינו טעמא לפי שהדלקה מלאכת מצוה היא לצורך שבת, ונמצא שהיא כתחלת שביתה וכקבלתה".

אמנם בס"ה הביא הרמ"א המחלוקת האם מברכין קודם ההדלקה או לאחריה, וכך היא דעת המרדכי, וטעמו דאם תברך קבלה לשבת ואסורה להדליק. ומשמע מזה שהברכה לבד היא הגורמת קבלת שבת.

וע"ש ברעק"א שהקשה דהא מדלקת כמה נרות, ולא אמרינן דאחר הדלקת נר א' הוי קבלה ואיך מדלקת האחרים וע"כ דהקבלת שבת בגמר הדלקה, א"כ פשיטא דהברכה לא עדיף מהתחלת הדלקה.

וכבר נתבאר דכן מבו' בר"ן דהקבלה היא בגמ' ההדלקה, ואמנם לפי דעתם עדיין צ"ע, דהתינח נר אחד יכול להדליק, אבל אחרי הדלקת נר זה איך מדליק עוד נרות, דלכאו' בנר זה קיבל ע"ע שבת.

ובאמת בב"י כתב בשם ההגהות, שמהר"ם הנהיג וצוה להתנות קודם שידליק שאינו מקבל שבת עד שיסיר מידו הנר שהדליק בו או עד תפלה, דאם לא כן היה מטלטלו באיסור אחר שהדליק נר של שבת. והוסיף הב"י דכן כתב המרדכי, אלא דמלשוננו משמע דכשיהיה כן בדעתו סגי אף על פי שלא התנה בפה.

וסיים הב"י "ונראה שאפשר לומר שדעתם דבהדלקת הנר היא הקבלה וכדברי בה"ג, וכל נרות שמדליק לכבוד שבת כחד חשיבי ושרו, מה שאין כן בכביית פתילה שהדליקו בה".

ולכאו' אפשר לקשר בין הדיעות, שגם מי שאומר שהקבלה בברכה, אין הכוונה בברכה מצד עצמה, אלא שהברכה היא מראה על קבלת שבת, וכמש"כ הר"ן שההדלקה היא מעשה השייך לשבת, והברכה שבה מפרש את מעשהו שהוא מעשה של שבת, היא בעצמה יש בה חלות שבת.

ואף שהאשה המברכת בודאי אין דעתה עתה לקבל שבת בברכתה, אבל דומה הדבר למי שענה ברכו עם הציבור שאף שאין רצונו לקבל שבת עמהם מ"מ נגרר עמם מכיון שעניית ברכו הוא מעשה המורה על קבלת השבת, וכך הוא הדלקת

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רכא

נרות שמורה על שביתת השבת, אם לא תכוון להדיא שאינה רוצה לקבל שבת, בע"כ יחול עליה שבת.

ולפי כל זה נדון בהדלקת החשמל אחר הדלקת הנרות, שהנה נתבאר בב"י שאף שסמכי' על תנאי להדלקת כל הנרות, זהו רק משום הסברא שכחד חשיבי, שכולם מחייב אחד, ולפ"ז יש לומר שדוקא נרות ממש שכל אחד היה ראוי בפ"ע לחייב ברכה, לכן אפשר לצרף כולם דכחד חשיבי, אבל באור אחר שבפשטות אף דמתקיים בו בהידור התקנה, מ"מ אינו מחייב ברכה, א"כ מנלן שסמכי' בזה על התנאי, ולכאו' הדר דינו ככל תנאי לעשות מלאכה אח"כ.

ורק דיש לצדד, דכיון שסו"ס לדידן יש ספק בדין אם יוצאים בנרות שלנו, ואין לנו איך להכריעו אם לא ע"י הדלקת החשמל, לכן יכולים ג"כ לצרפו עם כולם, וצ"ע.

אכילה במקום הנר

הבאנו לעיל דברי התוס' בדף כה: שכתבו ד'הדלקת נר חובה' הכונה שחובה שיסעוד במקום הנר משום עונג, ובתוס' הרא"ש ביאר יותר "כלומר מה שמדליקין בשבילו הנרות דהיינו הסעודה - חובה הוא שיסעוד במקום הנר בשביל עונג שבת".

והנה בגמ' בפסחים (קא.): "...אמר אביי: כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי (במקום הקידוש כאן, ואל תסמכו על הקידוש שתעשו אח"כ), דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה (לא תוכלו לעשות שם קידוש ולא לאכול)". ופי' רש"י ורשב"ם "דלמא מתעקרא... ולא תאכלו".

וכתב הרא"ש: "יש שרוצים להביא ראיה מכאן שאין מקדשין אלא לאור הנר, ומפרשי מתעקרא לכו שרגא - ולא תוכלו לקדש בלא נר. וליתא (אין הדין כן שבלי נר א"א לקדש) אלא ה"פ: ולא תאכלו בלא נר (ואם לא תאכלו נמצא שלא קיימתם מצות קידוש, ולכן תאכלו עתה לצאת כאן ידי קידוש במקום סעודה), אבל אם היו רוצים לאכול בלא נר היו יכולים לקדש"^(א) (וכתב המהרש"א דגם ברש"י הפי' כן).

יא). והוסיף הרא"ש דעל מה שלא היו אוכלים לא היה מקפיד, לפי שיכולין לקיים שלש סעודות למחר, וכ"ה בתוס' שם.

האוצר ♦ גיליון י"ד

רכב בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

ובאמת הב"י הביא מדברי המרדכי, שרבינו שמחה היה רגיל להדליק נר בבית ולאכול בחצר, ולבסוף כתב בשם הגהות חדשות פ"ד: "שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האויר או מפני הזבובים פשיטא שלאכול בחצר מותר".

וכ"כ השו"ע (בסי' רע"ג ס"ו): "ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האויר או מפני הזבובים, מקדש בחצר ואוכל שם אף על פי שאינו רואה הנר, שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער".

והעולה מזה שאף דעיקר נר שבת תכליתו לענג את הסעודה, מ"מ במקום שעונג יותר בחצר שרי ליה לאכול שם, והטעם ע"פ משנ"ת שעיקר ההדלקה לצורך הסעודה, וקבעוהו חובה שאותו נר ידליק כ"א ויברך עליו, דלכן לא מסתבר שמחמת תקנת הנרות שהיא לצורך הסעודה, נחסיר מהסעודה בעצמה.

אמנם בכמה ראשונים נקטו שיש לאכול בדוקא במקום הנר, כגון בשבלי הלקט שכתב "וגם אין לו לאכול בחצר ביתו בלילי שבת אלא במקום שהדליק, על שם וידעת כי שלום אהלך", והיינו שהדין הדלקה הוא בביתו של האדם דוקא, כמבואר בפסוק זה, ולכן כשאוכל בחצר לא מתקיים תקנת ההדלקה בבית.

וכ"כ הכלבו "אבל כבר פירשו כל גדולי צרפת שאין אוכלין מבעוד יום כל כך, כדאמרינן ובלבד שלא יקדים ולא יאחר, לפי זה אין לאכול כי אם במקום הנר, ועוד סמך מדאורייתא, משום שלום הבית, ואם היה מותר להקל כל כך ולאכול מבעוד יום, מה שלום הבית איכא (כלומר במה נתקשר הנר לשלום הבית)^(ג)".

ולכן כתב המג"א על דברי השו"ע הנ"ל, שאין לעשות כן אלא במצטער הרבה^(ד). ובפמ"ג הוסיף שהראוי ביותר שיאכלו מעט במקום הנר ואח"כ יאכלו בחצר (והובאו דבריהם במ"ב).

יב). ודבריהם תואמים למבואר בשאילתות ובב"ח שגם מה שבעי' אור בסעודה הוא גדר בשלום בית.
יג). ועי' בכה"ח (רע"ג סקמ"ו) שכתב דמדברי הזוה"ק והאריז"ל משמע שצריך לאכול כל הסעודה במקום נר.

ביאור דברי שו"ע הרב בגדר מצות הדלקה

ונקדים בעוד ענין שנתבאר בפוסקים, שדנו אודות הנהוג בזמנם שהיו מקיימים החתונות בימי שישי (והסעודה בליל שבת), והשאלה נשאלה כשיש חופה בע"ש ומאחרין בה עד אחר שקיעת החמה, והאשה אינה רוצה להדליק ולקבל שבת לפני החופה.

והביאו הפוסקים את דעת מהר"ש בשם מהר"מ, שכתב שתדליק הנר בלא ברכה קודם החופה, ואח"כ בחשיכה תפרוס ידיה על הנרות ותברך, או כשהוא עדיין בין השמשות אחר החופה תאמר לא"י להדליק.

והקשה ע"ז המג"א (סקי"א הובא במ"ב סק"ב): "ותמוה הוא, דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת" [וביאר המחצה"ש: "דכיון שהדליקה מבעוד יום ולא קבלה עליה אז שבת, לא נקרא נר שבת, והוי כמו דלוקה ועומדת, דצריך לכבותה ולהדליקה לשם נר שבת"]. ועל התקנה השניה הקשה הרע"א הא אין שליחות לא"י, וא"כ היא אינה מדלקת ואיך תברך. ולכן פסקו שתדליק ותברך קודם שהולכת לחופה, ותתנה שאינה מקבלת שבת.

ובשועה"ר (בקו"א) אף שהסכים לדינא דלכתחילה אין להתנות או להדליק ע"י נכרי, אמנם כתב דבדיעבד כששכחה ולא הדליקה קודם בין השמשות ונזכרה בבין השמשות, יש להתיר לה לצוות לנכרי להדליק, ושתברך היא קודם שתהנה לאורן.

והטעם שיכולה לברך ע"ז ביאר: "דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד, אלא ההנאה והתשמיש לאורה היא עיקר המצוה, אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו ולכן מברכים עליה, ולכן זו ששכחה ולא בירכה בתחלת המצוה יכולה לברך קודם עיקר המצוה דהיינו קודם שתהנה לאורן".

וכן הוסיף לבאר בקו"א, דאף דקי"ל דכשהנכרי עושה המצוה אין לישראל לברך עליה (כמש"כ הט"ז ביו"ד סי' ק"כ), מ"מ הני מילי במצוה שעשיית הנכרי היא גמר מצוה, כגון מילה וטבילת כלים, אבל הכא אין ההדלקה גמר המצוה אלא ההנאה לאורה, וא"כ אף לדידן דמברכים אינו אלא משום שנהנה בה מיד, והנאה זו היא לישראל ולכן יכול לברך^(ד).

(ד). וכעין מ"ש המחנה אפרים בהל' שלוחין סי' י"א לגבי עשיית מעקה ע"י אומן עכו"ם, דכיון דמה שעשה עשוי לא בעי שליחות ויכול לברך.

רכב בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

ולכאור' סמך גדול לדבריו דהמצוה היא בהנאה, ממש"כ הרמ"א (בס"ה) דמנהגינו לברך אחר ההדלקה, "וכדי שיהא עובר לעשייתו לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר הדלקה ומברכין, ואח"כ מסלקין היד וזה מקרי עובר לעשייה", וכן כתבו הלבוש והא"ר והמג"א ועו"פ.

והקשו ע"ז (שו"ת פע"ח ח"ב סי' יד, ומנו"א) דכיון שהמעשה מצוה הוא ההדלקה, א"כ מה מחשיב ההנאה שאחר הברכה שייקרא עובר לעשייתו? (וכמו בנ"ח דכ' המ"ב בס' תרע"ו שאם נזכר לאחר שהדליק כולם אין לו לברך ברכת להדליק).

אבל מדברי הפוסקים הללו ודאי מוכח, שהברכה היא על כללות קיום המצוה שיהיה הנר דלוק, ולכן זה ממש עובר להנאה שכעת נהנית מהנר (וזה דומה לטלית ותפילין דס"ל לתוס' במס' סוכה (דף ל"ט הביאו המג"א סי' ח' ס"ק י"א), דכיון דעיקר המצוה להיות עליו כל היום מן התורה, ולדידן עכ"פ כל זמן ק"ש ותפלה, חשוב שפיר עובר לעשייתו), וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי (סי' י"ט) דהוי עובר לעשייתו כיון דיש לה המשך זמן שעיקר מצות הדלקה שתהא סועדתו אצל הנר ונמשך מצוותו עכ"פ שעה חדא.

ועכ"פ לפי כל זה מובנים גם דברי הגר"ז דשייך לברך גם אח"כ.

דעת החולקים דהוא מצוה ממש

ובדעת המג"א וש"פ שלא נקטו כטעמיה דשועה"ר, אף שבודאי לא פליגו שעיקר הדלקת הנר הוא לצורך הסעודה, אפשר לומר ע"פ מה שהארכנו לעיל לקשר ב' הטעמים של עונג שבת וכבוד שבת, שאין כאן ב' חיובים נפרדים, דלעולם עיקר החיוב הוא מה שמחמת הנר נעשה עונג במקום הסעודה, אלא דאי משום הא אי אפשר לתקן ברכה על מעשה הכשר העונג, וככל שאר ההכנות לשבת שלא נתקן עליהם ברכה, ורק מחמת שהטילוהו רבנן חובה שאותו נר שנועד לעונג שבת ידליקוהו כל אחד, ומעשה זה הוא מעשה 'כבוד שבת' שמכבד את השבת בזה שמכין לה את העונג, מצד זה תיקנו ברכה.

ולפ"ז מובן שהברכה אינה הולכת אלא על מעשה ההדלקה מצד עצמו, ולא על התוצאה שממשיך לדלוק אח"כ, ולכן סברו הני פוסקים שא"א לברך בשבת על

האוצר ♦ גיליון י"ד

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רכה

עצם מה שהנר דלוק, ועי' בהערה עוד ביאור עפ"י פשוטו לחלק בין עובר לעשייתן להכא"ט.

ולכא' יש להעמיד בנידון זה גם את המחלוקת שהובאה לעיל בדין אכילה לאור הנר, דרבנו שמחה שכתב שהנרות לעונג נתנו ולא לצער, משום שס"ל שהנר הוא הכשר לסעודה, והכל תלוי במה שיותר עונג בסעודה. ואילו הכלבו ותשב"ץ שכתבו שצריך לאכול הסעודה לאור הנר דוקא, משום שסברו שקבעו התקנה בעצם מעשה ההדלקה, ובנר הזה שמתקיים כל מעשה ההדלקה, צריך לאכול לאורו (וכמש"כ דאם אין מצוה לאכול בבית מה שלום בית איכא).

משמעות הפמ"ג וא"ר דא"מ מטעם אחר

אמנם בעיון בדברי הפמ"ג וא"ר עולה לכא' באופן אחר, דהנה הפמ"ג העיר דמצאנו מצוות שיש להם משך זמן ואפשר לברך אח"כ, וכמו נר חנוכה שאם לא בירך קודם אפשר לברך אחר כך (אף שאין בו שמן כשיעור עתה), וחילק בין נ"ח שהמצוה עדיין קיימת, ומשא"כ בשבת שעתה אסור להדליק ולא שייך כעת הברכה להדליק.

ונראה כונתו דמכיון שאסור להדליק עתה, נמצא שה'מעשה מצוה' כבר אינו ממשיך רק תוצאתו [וכמש"כ הנמוקי יוסף דמכיון דאמרינן דאשו משום חציו, הוי כאילו בעת ההדלקה שהיתה בערב שבת הבעיר את כל הנר שיודלק אח"כ במשך כל הזמן] והברכה אינה שייכת על תוצאה בלא מעשה. ומכל מקום מבואר בדבריו דאם לא היה מעשה איסור היה מהני לברך בתוך הזמן.

וכן בא"ר נתבאר כדרך זו, שהביא הדחיה משו"ת מהר"י ברונא, דאע"ג דגבי שחיטה קי"ל שאם שחט ולא בירך קודם השחיטה יברך אחר השחיטה והכיסוי,

(טו). ובפשטות יותר ראיתי שהקשה בס' חקר הלכה, דמה מהני הזמן עתה שאינו עושה ואין בידו להסיר, ונבאר יותר קושיתו, עפ"י הגמ' בשבת קב. בדין נזכר באמצע המלאכה, שחלוק מעביר מזורק, שבמעביר פעולתו נמשכת כל העת, ולכן אם ברגע אחד נזכר נקרא הפסק במלאכה, אבל בזורק שיצתה מידו ואין לו אפשרות להחזירה, אין שום נפ"מ אם יודע לו כעת, כיון שהיחס אליו הוא רק בפעולה הראשונה.

ובזה חלוק כל ברכה שאחרי הדלקת הנר מברכה לאחר זמן, שאחר הדלקת הנר מגיע מיד ההנאה מהנר שהיא עיקר הברכה ושייך שפיר לברך ע"ז כמשנ"ת שהוא בכלל המצוה, אבל אח"כ שדלוק ועומד א"א לברך כשאין מה שיתיחס אליו.

האוצר ♦ גיליון י"ד

רכו   בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

"שאני התם דזמן שחיטה הוא, אבל הכא דלאו זמן הדלקה היא לכן לא תברך.. ועוד להדליק להבא משמע".

וא"כ שוב יתכן דלעולם אין ההדלקה אלא הכשר לסעודה, וע"ז קאי הברכה, ומה שא"א לברך בשבת משום שאסור להדליק (ואת"ש עם דברי הפמ"ג ברע"ג שאין חסרון להתחיל לאכול בבית ולהמשיך בחצר).

ובדעת המ"ב צ"ע, שמחד כתב הקושיא כמו שהביאה המג"א "דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת", ומאידך בשעה"צ ציין לפמ"ג וא"ר, וגם אח"כ הוסיף הקושיא שנתבארה בדבריהם "דעתה הוא זמן איסור להדליק ואיך תאמר וצונו להדליק" (וכבר הזכרנו שבסי' רע"ג הביא את דברי הפמ"ג, וא"כ אפשר דסבר כמותו).

קיום הדלקה בנר חשמל

ואגב אורחא נבין מזה את הנידון באחרונים אם אפשר לקיים מצות הדלקת נר שבת בדיעבד בנר חשמל, ומדבריהם עולה דפשיטא להו מחד גיסא שעיקר הנר נועד כהכשר להאיר בסעודה, וכל שגורם לתוצאה שיהיה אור חשיב נר שבת, ומאידך גיסא פשיטא להו נמי שיש תקנה במעשה הדלקה דוקא, ונידונם הוא בגדר החשמל האם חשוב מעשה הדלקה.

שבשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' ק"כ, ועי' באחיעזר ח"ג סי' ס') התיר מטעם שכל מאור המחובר לפתילת שמן או שעוה נקרא נר, ואף כאן שהמאור נתלה בחוטי החשמל נקרא נר, וראוי לברכה, וכ"כ מחזה אברהם (סימן מא^ט) והחזו"א. ומאידך בכמה פוסקים נקטו דא"א להדליק, כגון בשו"ת מהרש"ג (חלק ב' סי' ק"ז) שכתב כי אור זה אינו שלהבת, ומה שמאיר הוא כח נעלם, וכן בלבוש מרדכי כעי"ז.

וראיתי מביאים (יחו"ד ה' כד) ראיה נפלאה ליסוד זה שהעיקר בתוצאה, מהגמרא בתענית (כה ע"א), במעשה דרבי חנינא בן דוסא שראה את בתו בליל שבת כשהיא עצובה, שכלי של חומץ נתחלף לה בכלי של שמן, ואמר לה בתי מה איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. ולכאורה קשה, שאם הברכה

טז). ועי' באל"צ (ב' יח) שחילק בין הדלקה עם בטריה שכל החשמל עומד לפניו ובין הדלקה בחשמל הרגיל שהוא זרם מתחדש ולא בא לעולם.

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רכז

של נרות שבת נתקנה דוקא על פתילת שמן או בשעוה לעיכובא, עדיין היה לה להתעצב, על שבירכה ברכה לבטלה, שההדלקה עושה מצוה. וכיון שבשעת ההדלקה היה חומץ, ועדיין לא נתברך בברכתו של רבי חנינא בן דוסא שהוא יאמר לחומץ וידלוק, הברכה שבירכה בתו היא לבטלה".

אלא ודאי שהעיקר שיהיה דבר הדולק ומפיץ אור, וגם לגבי רבי חנינא בן דוסא שהוא רגיל בנסים, אגלאי מילתא למפרע שהוא נר הדולק, ויוצאים בו ידי חובת הדלקת הנרות של שבת.

נמלך ולא נהנה

והנה בספר מעילו של שמואל דן במעשה שהיה עמו, שהתארח בבית חמיו והדליק נרות בביתו על דעת לחזור אחרי הסעודה וליהנות לאורם, אכן כשרצה לחזור ראה חמיו שיורד גשם זלעפות, ורצה למנעו מלחזור כך לביתו, אמר לו ר' שמואל אהרן שחייב לחזור בשביל ליהנות מהנרות שלא תהיה ברכתו לבטלה.

ורצה המש"ש לדון עפ"י דברי הריטב"א (חולין קו) דהנוטל ידיו לאכילה וברך על נטילת ידים ואחר כך נמלך ולא אכל אין בכך כלום, דמכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, וההיא שעתא דעתו היה לאכול. והובאו דבריו להלכה בשע"ת (סי' קנ"ח) בשם המחב"ר, ובחזו"א (סי' כ"ה סק"ח) [ועי' בפלתי (סימן יט) במי שברך על השחיטה, ונטרפה, וכתב דכיון שהיה ברכה לקיים מצות שחיטה, וכיון שהוא שחט הבהמה כדין ודת, רק היתה טריפה, הוא מצות שחיטה קיים, דכך המצוה לשחוט, ולא לחוש דלמא ימצא טריפה, דמוקמינן אחזקת כשרות, וא"כ עביד מצוה, ואף דנטרפה ומחוסר הנייתה, מ"מ מצוה לא זזה ממקומו, ואף הוא בירך על המצוה, וכדין בירך].

וא"כ יש לדון שנאמר כאן כלל בדיני ברכת המצוות, שמצוה שנתקנה למטרה מסוימת ובזמן הברכה היה בדעתו על קיום הדבר, אף אם יחזור בו אח"כ לא תהיה

(ז). וכמו שכתב כיוצא בזה הרא"ש (פרק במה מדליקין סוף סימן ז'), שהואיל והדלקה עושה מצוה, צריך שיהיה שמן בנר כשיעור קודם ההדלקה, אבל אם בירך והדליק ואחר כך הוסיף שמן כשיעור לא יצא ידי חובתו. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (או"ח סימן תרעה סעיף ב').

רכח בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

ברכתו לבטלה, ולפ"ז יהיה הדין גם כאן, שההדלקה נתקנה בשביל ליהנות לאורם ושלא להכשל בביתו, ועד כמה שבזמן ההדלקה היה בדעתו לשהות בביתו, הרי היה מחויב אז להכין את האורה ולהדליק נרות, ולכן מה שנמלך בשבת ולא נהנה לאורם אין בכך כלום [והגע בעצמך, אותם הבחורים שמקיימים מצות הדלקת נר רק בנר דשלום בית, האם מחוייבים להניח מכשולים בביתם כדי שהנר ימנע את המכשול? בודאי שלא, אדרבה אם הכל יהיה מסודר לא יהיה צורך לנר כלל עדיף טפי, אבל זו היא המצוה לדאוג לשבת שלא יכשל בה, וממילא כל שבתכניתם היה להיות בביתם שפיר דמי].

אבל לפי הנת' יש לומר דשאני נר שבת מנט"י ושחיטה, שמצות נר שבת אינה מצוה שנשלמת בהדלקה לבד, אלא המצוה היא על עצם היות הנר דלוק בביתו, וההדלקה היא רק פעולה המכשירה לכך (על דרך הנמוק"י בב"ק), וממילא גם בשבת צריך לדאוג להמשך קיום המצוה.

ועי' בביה"ל (ד"ה מבעוד) שכתב בתו"ד דאם מכבה את הנר תהיה ברכתו הראשונה לבטלה [[ואולי במזיד גרע, ועי' שעה"צ (תרע"ג לב)].

ריבוי אורה בסעודה

ולפי המבואר דמגדרי ההדלקה לדאוג לסעודה שתהיה בשלימות, מזה נבין מה שנתבאר בכ"מ שיש מצוה להדליק נרות רבים שתהיה הסעודה בעונג כראוי, וכמו שמוכח בגמ' (כג): כמה מעשים באמוראים שהיו רגילים 'בשרגי טובא' וזכו עבור זה לבנים ת"ח^(ט). והובאו מעשים אלו ברי"ף וברא"ש, ללמד מהם הלכה שכן ראוי לנהוג [ועי' בתו' שם דבמקו"א הדליקה רק האשה וע"ז אמר דגברא רבא ליפוק מהכא, ובמקום אחר הדליק גם הבעל, ולכן אמר תרי גברי רברבי נפקי מהכא, ומוכח שיש הידור לבעל ג"כ להדליק].

וכן מצינו בעוד כמה מקומות בפוסקים, כגון במו"ק (סי' תקי"ד) שכתב לגבי הדלקת נר נוסף ביו"ט: "שאם עושהו לכבוד י"ט להוסיף נרות בלילה, להרבות האורה, ודאי אין אסור, אלא מותר הוא ומצוה רבה, ומאן דרגיל בשרגי טובא,

(ח). ובר' פרחיה ביאר "רגיל בנר" - שמדליקן בשעתו, ונותן בו שמן הרבה כדי הראוי לו.

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רכט

משובח הוא, ואין לך הבערה לצורך יותר מזו(!)", ובקיצור שו"ע (סי' ע"ה סעי' ב'): "מצוה להרבות בנרות לכבוד שבת", ובמעשה רב מובא מהנהגת הגר"א שהיה מרבה מאוד בנרות [וכ"מ במ"ב בסק"ב שבכל החדרים תדליק עכ"פ נר אחד, ובביה"ל הביא מהפמ"ג שאם חיסרה נר אחד ג"כ קנסוה להוסיף כל שבת נר, והרי הקנס הוא משום שלא נזהרה בכבוד שבת, וחזי' שריבוי בנרות הוא מצוה של כבוד שבת].

וכן מבואר בחת"ס (בשו"ת סי' ע"ה), שכתב מ"ט מותר להוסיף על הנרות, ומאי שנא מהבדלה שאמרו (פסחים קג:): "לא יפחות משלשה ולא יוסיף על ז'", והטעם כתבו תוס' (ק"ד ע"א ד"ה ומר) משום דנתקן נגד דבר מה, וכן בחוליות שבציצית. ותירץ דיש לחלק בין היכא שאין טעם להוסיף, ועל כן כשראו להוסיף כנגד דבר מה אין להוסיף עליו, אבל "בהדלקת נר שבת דמצוה להרבות בנרות כדכתיב באורים כבדו ה' ואמרו במדרש - בפנסים, ואיך יבואו חז"ל ויאסרו להוסיף על ב' נרות משום רמז דידהו" [ולפ"ז יש מקום לומר גבי נר חנוכה אי מוסיף והולך או פוחת והולך, שאמרו ב' טעמים בגמ', אחד כנגד ימים הנכנסין והיוצאין והב' כנגד פרי החג, ובפשטות כל טעם הוא לעצמו, אבל לפי דרכו של החת"ס י"ל דפרי החג אינו טעם לעצמו, שעיקר הטעם הוא בעצם הפרסומי ניסא של הנר, אלא שראו רבנן לסמוך לו גם טעם דפרי החג].

טעמא דשלום בית וענינו

הנה הבאנו לעיל ב' הטעמים דהדלקת הנר, משום כבוד שבת ומשום עונג שבת. אכן בגמ' נתבאר טעם נוסף להדלקת הנר, ויש לברר את גדריו והנפ"מ היוצאים ממנו.

שכך אמרו בגמ' (כה:): "מאי ותזנח משלום נפשי אמר רבי אבהו זו הדלקת נר בשבת". ופירש"י: "ובמקום שאין נר אין שלום, שהולך ונכשל והולך באפילה". והיינו שהנביא מקונן על זמן החורבן, שהיו בלא שלום, ע"י שלא היה להם נר ללילה, ומזה רואים שבלא נר אין שלום.

ואמנם היה מקום לומר דאין זה אלא דרשה בעלמא, והעיקר להלכה כטעמים האחרים, אבל זה אינו, שהרי מקודם לכן (בדף כג:): אמר רבא: "נר ביתו ונר

האוצר ♦ גיליון י"ד

רל בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

חנוכה - נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, וחזי' דטעם זה גורם נפ"מ להלכה, שצריך להקדים הדלקת נר שבת לפני נר חנוכה.

ובאמת בפשטות גם טעם דשלום בית הוא מטעם עונג שבת, אלא שהוא שייך לחלק ה'לא תעשה' של העונג, שיזהר שלא להפר את העונג ולבטלו.

וכן מבואר במדרש תנחומא (ר"פ נח) "וקראת לשבת עונג, זו הדלקת הנר בשבת, ואם תאמר לישב בחושך - אין זה עונג" [ועי' בנדרים (מ"א.) דמפרש הכי לפסוק "בחוסר כל", שהיינו בלא נר. ומשמע שאם אין אור נדמה כאילו הכל חסר].

והנה ברש"י בדף כג: "שהולך ונכשל..", משמע דהשלו"ב קאי על האדם עצמו ולא דווקא מצד בני ביתו, ולפ"ז גם אם אדם דר לבדו שייך בו טעם זה. אמנם, לעיל בדף כג: (ד"ה שלום ביתו) פירש"י "שבני ביתו מצטערין לישב בחשך", משמע שהוא מצד בני ביתו ג"כ.

ובאמת גם בפירש"י הכא אפשר לפרש מצד שלו"ב, וכמש"כ בארחות חיים (לר"א הכהן): "שבמקום שאין נר אין שלום, לפי שאדם הולך חשכים ונכשל, ואז כועס על בני ביתו".

קדימת נר לעונג שבת

והנה ברמב"ם (שם) איתא עוד: "אפי' אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר, שזה בכלל עונג שבת הוא", וכ"פ השו"ע (בס"ב). ובפשטות למד הרמב"ם לדין זה בק"ו, דהרי הכא נתבאר דנר ביתו קודם לנ"ח, ובפסחים קיב. איתא גבי ד' כוסות דמשום פרסומי ניסא שואל על הפתחים, וא"כ כיון דחזי' דלד' כוסות יש לחזור על הפתחים משום פרסו"נ, כ"ש לנר שבת שעדיף מפרסו"נ דנ"ח (וכ"כ או"ש).

אבל קשה מאוד לפ"ז, דכיון שהלימוד הוא מקדימת נ"ש לנ"ח, א"כ מ"ט כתב הטעם "שזה בכלל עונג שבת", והרי הטעם להקדים נר שבת מנ"ח הוא משום שלום בית, וא"כ גם מה שמחזור על הפתחים לכאור' מגיע מכח זה.

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רלא

וראיתי בשו"ת הלק"ט (ח"ב קפ"א) שהקשה לו השואל, למה תלה הרמב"ם הטעם בעונג שבת, ואדרבה אם משום עונג הרי אמר ר"ע 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', וטפי הוי ליה למימר משום שלו"ב.

ותירץ לו ההלק"ט, דאילו היה אומר הרמב"ם משום שלום, הוה קשיא לן דטעמא דשלום בכל לילה איתיה (שהרי הטעם שגר ביתו קודם כתב הרמב"ם שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, וזה טעם ששייך אף בימות החול), ולכן נקט משום עונג, ומה שהקשה מ'עשה שבתך חול', תי' שם דאמנם משום עונג בעלמא אין דין לשאול על הפתחים, אבל בשביל נר דאיכא עונג ושלום שפיר יש דין לחזור [וכן משמע בביה"ל (סי' תרנ"ו ד"ה אפי'), דהקשה למה לשאר מצוות א"צ לחזור כמו למצות עונג שבת ע"ש].

ואמנם צריך לעיין בדבריו, ראשית במש"כ דטעמא דשלום בכל לילה איתא, שלפ"ז יצא חידוש גדול, שיהיה נר ביתו של כל יום קודם לנ"ח^(ט). וכן מש"כ דכיון שיש גם עונג וגם שלום ע"כ יש בו דין לחזור עה"פ, ג"ז צ"ע מה צירוף ב' הדברים.

שלו"ב שייך לעונג

והנראה מכל זה, דהשלו"ב אינו רק טעם לעצמו, אלא הוא טעם שמחזק את העונג שבת, ועדיף מעונג בקום ועשה, שהוא דין לדאוג שלא להפר את העונג ולבטלו ע"י שיכשל באפילה^(ז).

וכן מבואר במדרש תנחומא הנ"ל: "וקראת לשבת עונג, זו הדלקת הנר בשבת, ואם תאמר לישב בחושך - אין זה עונג".

(ט). ועי' בשו"ת משנה שכיר (או"ח שט"ז) ושו"ת להורות נתן (א, יד) שהעירו, דלפי טעם זה נמצא דהך דין דנר חנוכה ונר ביתו נר ביתו קודם אף בימות החול, דגדול השלום בין איש לאשתו תמיד נאמר בכל עת ובכל שעה, ואינו תלוי דוקא בשבת. ושניהם תמהו שלא הרגיש בזה שום א' מנושאי כליו (ובח"ז הביא להורו"נ דכן מבו' בריטב"א הנדמ"ח, שכתב דנר ביתו עדיף והוסיף 'וכן בע"ש' משמע דנר שבת היינו בכל השבוע.

כ). וע"ע באג"מ (ו' מט) שהוסיף, דאף אם מצד ידיעתו מה שיש בבית לא יחוש שיכשל מ"מ זה גופא שהולך באפלה שצריך ליהרר אין זה שלום.

רלב בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

ועוד יותר מבואר בשאילתות, שהשלום בית שלא יכשל הוא גם שייך בעיקר לסעודה, כמו שכתב (בפ' תצוה, שאילתא ס"ג): "דאי ליכא נר לא מיתכיל ליה ולא מישתני ליה ומענייא שבתא, ולא הוי שלום בביתה". ומבואר דתלה את הטעם דשלום ביתו בטעם דעונג שבת, שהשלום בית צריך להיות בסעודה.

ובאמת הב"ח גרס כע"ז גם ברש"י: "שהולך ונכשל, ואוכל באפילה", ומדויק כהשאילתות דהשלום בית קשור ג"כ לאכילה [אמנם האג"מ הקשה ע"ז שבודאי אין השלום בית רק על מקום האכילה, אלא גם עליו].

ולשיטתו כתב הב"ח דיש חיוב לאכול כל הסעודה לאור הנר דוקא, שביאר דברי האגודה שאם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה, "כיון דמשום שצריך לאכול סעודת ליל שבת במקום הנר משום שלום בית הוי הדלקת נר בשבת חובה, ועל כן חייב לברך, אם כן לפי זה אם אינן דולקים עד הלילה שאז מקדשין ואוכלין סעודתן אם כן הוי ברכה לבטלה".

וכן בלבוש מוכח כן, שכתב: "ואין עיקר ההדלקה לברך עליה תלויה אלא בנרות שמדליקין על השולחן שאוכלין בו, שזהו עיקר שלום בית אבל לא בשאר הנרות שבבית" (ובהמשך כתב לגבי יוה"כ "וביום הכיפורים בלא שבת, יש אומרים שאין צריך לברך שאין שייך שלום בית כיון שאין אוכלין ושותין"). וכן איתא בכלבו "ואם היה מותר להקל כל כך ולאכול מבעוד יום, מה שלום הבית איכא".

חילוק דין לחזור על הפתחים מדין קדימה

ולפ"ז מבואר דיש כאן ב' דינים, היינו דין אחד שגר ביתו קודם משום שלו"ב, וזה יתכן ששייך גם בכל לילות החנוכה, שיש להקדים מה שיש לו מעלה יותר, והיינו נר ביתו שיש לו מעלה של שלו"ב. אמנם מזה עדיין א"א ללמוד שיש לחזור עה"פ, שהדין לחזור עה"פ הוא דין מיוחד בפרסו"נ, וע"כ שכאן הוא מטעם עונג שבת.

וגדר הצירוף של עונג שבת ושלו"ב, נראה לומר שהוא בדרך גילוי מילתא, דאחרי דחזי' בדיני הקדימה ששלו"ב הוא כ"כ חשוב שקודם אף לפרסו"נ, מזה מוכיחים שהצורך בסעודה שיהיה שלו"ב הוא צורך הכרחי, וע"כ בשביל העונג

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רלג

שבת ההכרחי הזה ודאי שיש לחזור עה"פ [וע"ש בהלק"ט שכתב דגם בשביל פת לסעודת שבת יש לחזור עה"פ, וכן מדויק ברמב"ם שכתב: "ואינו חייב להצר לעצמו ולשאול מאחרים כדי להרבות במאכל בשבת", משמע לג' סעודות חייב, וכ"כ בשועה"ר שדעתו דעשה שבתך חול קאי על תוספת מהפת, או על פת סעודה ג' שפחות מחויבת].

וכן מדויק בדברי המג"א, דהנה כתב המג"א דמי שיש לו מעות מצומצמין, מצות לחם לסעודת שבת (כדי שביעה, כמש"כ הפמ"ג) קודם לכל (כמבו' ברשב"א דמש"כ אין לו מה יאכל אין הכונה דאין לו כלל מה יאכל, דבזה מוטב שיחזור על הפתחים כדי לקנות לחם לשבת, אלא הכונה שאין לו לאכול משל עצמו, שהוא מתפרנס מקופת הצדקה, שאפ"ה צריך להשתדל להשיג ג"כ נר לשבת). אבל אם יש לו לפת, ואין לו לשאר מאכלים, נר לשבת קודם ליקח משאר מאכלים, וביאר "דאף דשאר מאכלים ובשר הוא ג"כ בכלל עונג שבת, מ"מ נר עדיף יותר משום שלום בית".

אמנם לגבי עצם הדין ששואל עה"פ פי' המג"א הטעם "דהוא עיקר עונג סעודת שבת", ולכאו' צ"ב מ"ט לא אמר משום שלו"ב. אבל לפי הביאור הזה מובן שפיר, די ש כאן צירוף של שלו"ב ועונג שבת, וכמשנ"ת.

באיזה נר קאי כל הלכה

ולפ"ז יצא נפ"מ למעשה, דהדין של לחזור על הפתחים יהיה דוקא בנר של מקום הסעודה, שבו עיקר עונג שבת, ולאידך גיסא שהדין של קדימה מנ"ח קאי גם על הנרות שבחדרים.

וכ"כ הפמ"ג דאף מי שאוכל בחצר נר ביתו קודם, ולאידך גיסא כתב האג"מ שם, דאם יש לו נר במקום שלא ראוי לאכול שהוא כדי שלא לילך באפלה ואיכא ענין שלום בית אף שצריך להדליק נר גם במקום אכילתו שהוא ג"כ חובה, יהיה קדוש היום עדיף מנר זה, וכן נר חנוכה יהיה עדיף מנר זה.

ועוד יש להעיר, דלכאו' בין הדין קדימה ובין הדין לחזור עה"פ אינם מצד קיום המצוה שבנר שבת, וכגון שיש לו אור מבחוץ שלכאו' א"צ לחזור עה"פ וגם אין

האוצר ♦ גיליון י"ד

רלד בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

בזה דין קדימה, כיון דכל הקדימה היא משום המציאות שאין שלו"ב, וכן אין עונג שבת ממילא, וזה לא שייך כשמגיע אור מבחוץ. וכ"כ בהלכות ש"ב.

נפ"מ לשיעור ומקום ההדלקה

ויש בטעם זה כמה נפ"מ, הא' 'בשיעור' שצריך להיות הנר דלוק, דלטעם דכבוד ועונג מספיק שידלקו הנרות רק בזמן הסעודה, אבל לטעם דשלום בית צריך שהנרות ידלקו עד שהולך לישון.

וכן הביא המג"א מדברי המהרי"ל, דאף דמוכח מהשו"ע דדוקא האוכלים בחצר צריכים שידלק עד הלילה משום הברכה, והאוכלים בבית א"צ, אבל מ"מ מצוה גם עליהם לעשות נרות ארוכות שידלקו עד הלילה, והביאו המ"ב שם. וכן בהמשך בס"ו, שכתב השו"ע "בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו", כתב המ"ב דצריך להיות הנרות ארוכים שידלקו עד שיבואו לביתם בלילה, ובלא"ה הוי ברכה לבטלה.

[ואף שלשונם הוא 'עד הלילה', צ"ל דנקטו כן משום דכך הוא ההכרח דאל"ה הוי ברכה לבטלה, אבל בודאי שמעלה יש עד שהולך לישון. ומאידך מסתבר ג"כ דא"צ שיהיה דלוק גם אחר שהולך לישון, ואין לחוש שיקום בלילה^{כא}].

ועי' בהלק"ט (ח"א סי' רמ"ו, מובא בכה"ח סי' רס"ג ס"ק ל"א) שכתב דצריך שיהיה דלוק כל הלילה, דדבר שמצותו בלילה - כל הלילה מצותו. ובשו"ת רב פעלים (או"ח ל') נשאל על דברי ההלק"ט אלו, וכתב דד"ז שידלק כל הלילה "הוא למצוה יתירה מן המוכרח, דהדבר ידוע ומפורש בכל ספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים דחייב של נר בשבת לברך עליו הוא בשביל שלום הבית שיאכל וישתה וישב לאור הנר ולא בשביל השינה שישן לאור הנר וכל שהניח שמן שיעור שיאכל וישתה לאורו עד שישן ה"ז מברך בשופי לכ"ע", ומבואר גם מדבריו דהשיעור הוא עד שישן לכה"פ.

כא). ומה שלא הצריכו שישאר דלוק בסעודה ג', אפ"ל דלא הטריחו עד כדי כך, ובפשטות יותר י"ל שעיקר סעודה ג' הוא בזמן שעדיין יש מקצת אור, וכשמסתלק האור כבר מוצ"ש.

בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים רלה

והנפ"מ הב' - ל'מקום' ההדלקה, שמשום העונג בסעודה א"צ להדליק אלא במקום האכילה, אבל משום שלום בית צריך להדליק בכל החדרים.

וכמש"כ המ"ב (סק"ב): "והדלקת הנר צריך להיות בכל החדרים שהולך שם בשבת עכ"פ נר אחד אף שאינו אוכל שם כדי שלא יכשל בעץ או באבן", וכן לגבי אכסנאי שאינו אוכל בחדרו, כתב שידליק בחדרו משום שלו"ב שלא יכשל בעץ או באבן.

ברכה בנר דשלום בית

ועוד תלוי בזה הברכה, האם יש לברך על נר דשלו"ב, שהנה כאשר מדליק ב' נרות הא פשיטא עיקר הברכה היא בנר שבמקום הסעודה, שעיקר ההדלקה נתקנה משום הסעודה, ויתירה מזו כתב האו"ז (הל' ע"ש סי' י"א): "שמנהג כשר הוא להדליק תחילה כל נרות שבבית ואח"כ נרות שע"ג השלחן כי אותו נר הוא הבא לכבוד שבת".

וכמו שעיקר חיוב הסעודה צריך להיות במקום הנר, כדאי' בש"ע (רע"ג ס"ז), שהובאו שם ב' הדיעות לגבי קידוש אם תליא במקום הנר או לא, וכתב המ"ב דהא דיכול לאכול בחצר היינו במצטער הרבה, דאל"ה צריך לאכול דוקא במקום נר^{כב}.

ולפ"ז מסתבר דגם מה שכתבו הפוסקים דצריך שיהא הנרות ארוכים שידלקו עד הלילה, אין זה תלוי בנר שבירכו עליו, שאם בירך על הנר שבמקום האכילה, א"צ אלא לדאוג שבשאר החדרים ג"כ יהיה אור כל שהוא דלוק, ואף אם דלוק ועומד מבעו"י א"צ להדליקו שוב לכבוד שבת.

וכ"ה לפ"ד הביה"ל (בס"ו) שביאר החילוק בבחורים הרחוקים מביתם, בין אם יש לו חדר מיוחד לעצמו או לא, שאם יש לו חדר מיוחד, א"כ בלי הדלקתו לא יהיה שם נר, והאחריות על ההדלקה מוטלת עליו, משא"כ כשאין לו חדר לעצמו

(כב). ועי' בערוה"ש שפירש טעם האומרים שתלוי בהדלקת הנר "דכיון דהדלקת נר בשבת חובה מפני כבוד השבת, ועיקר השבת הוא הקידוש, א"כ ממילא צריך להיות הקידוש לאור הנר". ואולי זהו המקור למובא ברמ"א (רע"א י') דכשמתחיל הקידוש יתן עיניו בנרות, ואולי גם שם הוא מטעם זה.

האוצר ♦ גיליון י"ד

רלו בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

"...דהסברא דמשום שלום בית אין שייך שם, שהרי בלא"ה יש שם אורה". ומשמע דכאשר יש אור ממילא אין שייך הטעם של שלום בית.

ברכה בשלו"ב לבד

אבל מקום הספק, במקום שאין שייך הטעם דשלום בית, האם מ"מ יש לברך על הנר, דהנה נחלקו הרא"ש והמרדכי בנר דיוה"כ אם יש לברך עליו, שהמרדכי סבר דאין לברך משום דהוי מנהג, אמנם כשחל בשבת גם הוא מודה דמברכין משום החיוב של שבת, ואע"ג שאין אוכלין אז. ולפ"ז לכו"ע בשבת שייך ברכה בנר דשלו"ב, ויברך גם עליו.

[אמנם יש לדעת דבמהרי"ל ומג"א הביאו בשם סמ"ג שגם ביוה"כ שחל בשבת אין לברך על הנר, "דכל נר שאינה לצורך אכילה אין מברכין עליו" (והעירו המגיהים שלא נמצא לפנינו בסמ"ג), והוא מתאים למה שהובא לעיל בשם השאילתות וגירסת הב"ח ברש"י דגם שלום בית תלוי במקום אכילה, ומ"מ הוסיפו ע"ז המהרי"ל והמג"א דלא נהיגי כוותייהו].

וכך איתא בשו"ע (בסעיף ו') דבחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו, וכתב המ"ב משום שלום בית. וכן בסעיף ט' כתב השו"ע: "המדליקין בזויות הבית ואוכלים בחצר, אם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה", וכתוב בזה דכשדולקים בלילה אינו ברכה לבטלה, שמועילים לשלום בית.

ותוספת חידוש בזה נתבאר בכיה"ל (בס"ו) שכתב: "..דאם הוא בביתו אצל אשתו והיא מברכת במקום אחד, הוי כאלו הוא היה המברך, וממילא נפטר כל החדרים שהוא מדליק בהברכה, וכמו לענין בדיקת חמץ דמברך במקום אחד ועל סמך זה הוא בודק כל החדרים". ומבואר דבאמת מעיקר הדין גם ההדלקה שבשאר החדרים בעיא ברכה, אלא שהברכה בנר העיקרי פוטרתה.

חיוב הדלקה בנר שלו"ב כשדלוק ועומד

והנה נתבאר בתוס' (שם) דעת ר"ת, דאפי' אם היה הנר דלוק ועומד מבעו"י, יש לכבותו ולחזור ולהדליקו לכבוד שבת, ודלא כדעת רבנו משולם שכתב דא"צ להדליקו לכבוד שבת, ולכן סבר דאין מברכין על נר שבת.

והשתא יש להסתפק, האם גם בנר של שלו"ב שייך דין זה, שאם היה דלוק ועומד צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו לכבוד שבת [ואף שפשוט שאם לא היה דלוק וכעת מדליקו שייך ברכה אף שאם מצא דלוק אינו מדליק, וכמש"כ הר"ת מקודם לכן להוכיח דאף במקום שמצא אינו עושה, שייך לברך על המצוה].

שהנה הראיה לדבריו הביא ר"ת מהגמ' לעיל "ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר", ושם הרי נתבאר הטעם שאם מקדים אינו ניכר שהוא לכבוד שבת, וא"כ כוונתו כאן היא ג"כ מטעם זה, שכיון שתקנו להדליק לכבוד שבת, ע"כ צריך שידאג להדליק בזמן שניכר שהוא לכבוד שבת.

ולפ"ז היה מקום לומר שבנר דשלו"ב אין שייך טעם זה, כיון שעיקרו אינו לכבוד שבת, אלא למנוע ביטול העונג, ואין כאן אלא חיוב לדאוג שיהיה אור, ולכן דוקא אם כעת אין אור, יש לפניו ציווי לדאוג עכשיו וע"ז מברך, אבל אם כבר יש אור לא נאמר לו לכבות ולהדליק שוב [ולפ"ז יש בתוס' ב' טעמים נפרדים לחיוב הברכה, או באופן שאינו דלוק ואז מחויב בודאי להדליק ולברך, או באופן שכבר דלוק דמ"מ צריך לכבות ולחזור ולהדליק, וע"ז שייך ברכה, אבל דין זה הוא דוקא בנר של העונג].

ועי' בשו"ע"ר שכתב דהטור ושו"ע שהזכירו לעשות נר יפה, ודאי קיימו אנר שמברך עליו ואוכל לאורו, ולא על נרות שמדליק שלא יכשל בעץ ואבן, אכן הביא בדיני מהרי"ו לא כתב כן.

ואף מש"כ הרמב"ם "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן", הנה לא מיירי אלא על החדר שאוכלים בו [ומטה היא המטה שמסיבין עליה, כמש"כ הפרישה בסי' רפ"ט "לפי שהיה דרכן לישב על המטה" ועי' במ"ב שכתב ג"כ שמירי בחדר דר

רלח בגדר חובת הדלקת נרות שבת, והנפ"מ בפרטי הלכה המצויים

שם ואיכא בזיון אם לא יציע המטות, דאל"כ הוי הכנה (שמיירי בסעודת היום), שבמקום זה מקיימים עונג שבת, וצריך שיהיה בצורה מכובדת ככל שיותר.

